

Numéro :	3454	Benjamin Walter	
	— 22 12 1940 —		
DÉPARTEMENTS : IMPRIMÉS, MSS., EST.			
Titres :	Docteur en philosophie Citoyen littéraire		
Adresse :	7 rue Donbasté Paris XV 11 Saures 1940 - 1947		
Observations :	rec. en 1933 par le Service des Droits de l'Homme et en 1940 par M. Ch. Lato professeur à la Sorbonne		

Πάνω στην έννοια της ιστορίας- Θέσεις για τη φιλοσοφία της ιστορίας- Walter Benjamin

Πρέπει, λένε, να είχε υπάρξει ένας αυτόματος μηχανισμός που να ήταν κατασκευασμένος έτσι ώστε να κερδίζει μια παρτίδα στο σκάκι, απαντώντας σε κάθε κίνηση του αντιπάλου με μία αντίθετη. Μια κούκλα με τουρκική στολή, στο στόμα ένα ναργιλέ, καθόταν μπροστά στη σκακιέρα, που ήταν τοποθετημένη σε ένα απλόχρωο τραπέζι. Ένα σύστημα καθρεπτών δημιουργούσε την ψευδαίσθηση πως αυτό το τραπέζι ήταν διαφανές από όλες τις πλευρές. Στην πραγματικότητα, ένας καμπούρης νάνος, που ήταν πρωταθλητής στο σκάκι, καθόταν εκεί μέσα και κατεύθυνε το χέρι της κούκλας με νήματα. Κάποιος μπορεί να φανταστεί ένα αντίστοιχο αυτού του μηχανισμού στη φιλοσοφία. Η κούκλα, που ονομάζεται "ιστορικός υλισμός" είναι απαραίτητο να κερδίζει πάντοτε. Μπορεί δίχως άλλο να αντιμετωπίσει οποιονδήποτε, εάν δέχεται τις υπηρεσίες της θεολογίας*, η οποία σήμερα, όπως ξέρουμε, είναι κοντή και κακόμορφη και πρέπει να κρατιέται έξω απ' το προσκήνιο.

* "Η σκέψη μου συμπεριφέρεται στη θεολογία όπως το συτόχαρτο στη μελάνη. Έχει πλήρως διαποτιστεί από αυτή. Αν ακολουθούσαμε όμως το συτόχαρτο, τίποτα απ' όσα γράφτηκαν δεν θα απέμενε." Από σημειώσεις του Benjamin.

II

"Στα πιο αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ψυχής", λέει ο Lotze, "συγκαταλέγεται... δίπλα στην τόσο μεγάλη φιλαυτία σε επιμέρους ζητήματα, η γενική απουσία φθόνου κάθε παρόντος σε σχέση με το μέλλον". Αυτός ο συλλογισμός μας δείχνει πως η εικόνα που διατηρούμε για την ευτυχία είναι πλήρως εμποτισμένη στο χρόνο, στον οποίο μας αποδόθηκε κάποτε η ροή της ίδιας μας της ύπαρξης. Το είδος της ευτυχίας που θα μπορούσε να μας προκαλέσει φθόνο, υπάρχει μόνο στον αέρα που έχουμε αναπνεύσει, με ανθρώπους στους οποίους θα μπορούσαμε να μιλήσουμε, με γυναίκες που θα μπορούσαν να μας δοθούν. Με άλλα λόγια, η εικόνα που έχουμε για την ευτυχία είναι αδιάρρηκτα συνδεδεμένη με εκείνη της απολύτρωσης. Το ίδιο συμβαίνει με την εικόνα του παρελθόντος, πράγμα που εισαγάγει την ιστορία στις υποθέσεις του. Το παρελθόν κουβαλάει ένα μυστικό δείκτη, που το παραπέμπει στην απολύτρωση. Δεν μας αγγίζει μήπως κι εμάς μια πνοή του αέρα που περιέβαλε τους προηγούμενούς μας; Δεν υπάρχει μια ηχώ αυτών που έχουν πια σιωπήσει, στις φωνές που φθάνουν σήμερα στα αυτιά μας; Δεν έχουν οι γυναίκες, για τις οποίες ενδιαφερόμαστε, αδελφές που δεν τις αναγνωρίζουν πια; Αν είναι έτσι, τότε υπάρχει μια μυστική συμφωνία μεταξύ των γενεών που πέρασαν και της δικής μας. Επειδή η άφιξή μας στη γη ήταν αναμενόμενη. Επειδή μας είχε δωριστεί, όπως σε κάθε γενιά που προηγήθηκε, μια ασθετική μεσιανική δύναμη, πάνω στην οποία το παρελθόν εγείρει αξιώσεις. Αυτές οι αξιώσεις δεν είναι δυνατό να ικανοποιηθούν με φθηνό τίμημα. Ο ιστορικός υλιστής γνωρίζει το γιατί.

III

Ο χρονικογράφος που αφηγείται τα περιστατικά χωρίς να κάνει διάκριση μεγάλων και μικρών, ενεργεί σύμφωνα με την αλήθεια πως οτιδήποτε συνέβη κάποτε, δεν μπορεί να θεωρηθεί χαμένο για την ιστορία. Στην πραγματικότητα, μόνον η απολυτρωμένη ανθρωπότητα είναι σε θέση να δεχτεί ολοκληρωτικά το παρελθόν της. Που σημαίνει: μόνο στην απολυτρωμένη ανθρωπότητα είναι δυνατό να αποδοθεί το παρελθόν της στην κάθε στιγμή του. Κάθε στιγμή που έχει βιώσει γίνεται μια *citation a l' ordre du jour** - κι αυτή η μέρα είναι ακριβώς η Ημέρα της Κρίσεως.

* Γαλλικά στο πρωτότυπο. *Citation a l' ordre du jour*: παραπομπή στην ημερήσια διάταξη.

IV

Φροντίστε πρώτα για τρόφιμα και ρουχισμό δικό σας,
ύστερα το Επουράνιο Βασίλειο θα σας δοθεί από μόνο του.

Hegel, 1807

Η ταξική πάλη, που δεν χάνει από τα μάτια του κανένας ιστορικός που έχει διδαχτεί από τον Marx, είναι μια πάλη για πράγματα ανεπεξέργαστα και υλικά, χωρίς τα οποία είναι αδύνατο να υπάρξουν τα εκλεπτυσμένα και πνευματικά. Παρ' όλα αυτά, δεν είναι με τη μορφή της λείας που πέφτει στα χέρια του νικητή, που αυτά τα τελευταία κάνουν αισθητή την παρουσία τους στην ταξική πάλη. Εκδηλώνονται σ' αυτή την πάλη σαν θάρρος, σαν αυτοπεποίθηση, σαν χιούμορ, σαν επιτηδειότητα και επενεργούν βαθιά πίσω στην άχλη του χρόνου. Θέτουν πάντα και κάθε φορά σε αμφισβήτηση κάθε νίκη που έχει ποτέ επιτευχθεί από τους κυρίαρχους. Σαν λουλούδια που γυρίζουν τους κάλυκές τους προς τον ήλιο, έτσι προσπαθούν και τα περασμένα, εξαιτίας ενός ηλιοτροπισμού μυστικής φύσης, να στραφούν προς την κατεύθυνση εκείνου του ήλιου που ανατέλλει στον ουρανό της ιστορίας. Ο ιστορικός υλιστής πρέπει να είναι γνώστης αυτού του πιο αφανούς από όλους τους μετασχηματισμούς.

V

Η αυθεντική εικόνα του παρελθόντος γλιστρά φευγαλέα. Το παρελθόν μπορεί να συλληφθεί μόνο σαν εικόνα που αστράφτει την στιγμή ακριβώς της αναγνώρισης της και μετά χάνεται μια για πάντα. "Η αλήθεια δεν θα μας ξεφύγει" - το σχόλιο αυτό του Gottfried Keller εντοπίζει με ακρίβεια το σημείο τομής του ιστορικού υλισμού από την ιστορική εικόνα του ιστορικισμού. Γιατί κάθε εικόνα του παρελθόντος που δεν αναγνωρίζεται από το παρόν αναφορικά με αυτό, απειλεί να εξαφανιστεί αμετάκλητα.

VI

Ανασύνθεση του παρελθόντος δεν σημαίνει αναγνώρισή του "με τον τρόπο που υπήρξε πραγματικά". Σημαίνει το άρπαγμα μιας μνήμης καθώς αστράφτει σε μια στιγμή κινδύνου. Για τον ιστορικό υλισμό το ζήτημα είναι να συλλάβει μια εικόνα του παρελθόντος, καθώς αυτή εμφανίζεται απροσδόκητα στο ιστορικό υποκείμενο τη στιγμή του κινδύνου. Ο κίνδυνος απειλεί τόσο το περιεχόμενο της παράδοσης όσο και τους παραλήπτες του. Και για τους δύο είναι ο ίδιος: να γίνουν όργανα της κυρίαρχης τάξης. Κάθε εποχή πρέπει να κάνει τη δύσκολη προσπάθεια για την εκ νέου αρπαγή της παράδοσης από τον κονφορμισμό, που είναι έτοιμος να την καταδυναστεύσει. Γιατί ο Μεσσίας δεν έρχεται μόνο

σαν λυτρωτής, αλλά και σαν νικητής του αντίχριστου. Το χάρισμα να αναζωπυρώνει τη σπίθα της ελπίδας στο παρελθόν έχει εκείνος μόνο ο ιστορικός που είναι απόλυτα πεισμένος ότι ούτε ακόμη και οι νεκροί δεν θα 'ναι ασφαλείς από τον εχθρό, εάν αυτός νικήσει. Και ο εχθρός αυτός δεν έχει πάψει να νικά.

VII

Συλλογιστείτε το σκοτάδι και την παγωνιά

Σε τούτη την κοιλάδα που ηχεί απ' τους θρήνους.

Brecht, Η όπερα της πεντάρας

Ο Fustel de Coulanges συνιστά στον ιστορικό που θέλει να ξαναζήσει μια εποχή, πως πρέπει να βγάλει απ' το μυαλό του όλα όσα γνωρίζει από τη μετέπειτα εξέλιξη της ιστορίας. Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος χαρακτηρισμού της μεθόδου με την οποία ήρθε σε ρήξη ο ιστορικός υλισμός. Πρόκειται για μια διαδικασία ταύτισης. Αφετηρία της είναι η νωθρότητα της καρδιάς, η ακηδία, που αρνείται απεγνωσμένα να συλλάβει την αυθεντική ιστορική εικόνα, που τόσο φευγαλέα αστράφτει. Οι θεολόγοι του μεσαίωνα τη θεωρούσαν ως την πρωταρχική πηγή της θλίψης. Ο Flaubert, που του ήταν οικεία, γράφει: "Peu de gens devineront combien il a fallu etre triste pour ressusciter Carthage"* . Η φύση αυτής της θλίψης γίνεται σαφέστερη όταν τίθεται το ερώτημα με ποιόν ταυτίζεται στ' αλήθεια ο ακολουθητής του ιστορικισμού. Η απάντηση είναι αναμφισβήτητη: με τον νικητή. Όμως οι εκάστοτε κυρίαρχοι είναι οι κληρονόμοι όλων όσων νίκησαν κατά το παρελθόν. Έτσι η ταύτιση με τον νικητή αποβαίνει κάθε φορά προς όφελος των εκάστοτε κυρίαρχων. Ο ιστορικός υλιστής ξέρει τι σημαίνει αυτό. Όποιοι μέχρι σήμερα αναδείχτηκαν νικητές βαδίζουν στη θριαμβευτική πομπή μαζί με τους σημερινούς κυρίαρχους πάνω από τους υποταγμένους. Τα λάφυρα συνοδεύουν, όπως συνέβαινε πάντοτε, τη θριαμβευτική πομπή. Ονομάζονται όλα αυτά πολιτιστική κληρονομιά και στο πρόσωπο του ιστορικού υλιστή θα συναντήσουν έναν αποστασιοποιημένο παρατηρητή. Γιατί, χωρίς εξαίρεση, οτιδήποτε εξετάζει από αυτά έχει μια καταγωγή που δεν μπορεί να τη σκεφτεί δίχως φρίκη. Χρωστάνε την ύπαρξή τους όχι μόνο στον κόπο των μεγαλοφυών που τα δημιούργησαν, αλλά και στην ανώνυμη βαριά δουλική εργασία των συγχρόνων τους. Δεν έχει υπάρξει ποτέ τεκμήριο πολιτισμού που να μην είναι ταυτόχρονα τεκμήριο βαρβαρότητας. Κι όπως ένα τέτοιο τεκμήριο δεν στερείται βαρβαρότητας, το ίδιο ισχύει και για τη διαδικασία μεταβίβασης, με την οποία πέφτει από το ένα χέρι στο άλλο. Γι' αυτό ο ιστορικός υλιστής απομακρύνεται από αυτό όσο γίνεται περισσότερο. Θεωρεί καθήκον του την κάθαρση της ιστορίας ενάντια στο ρεύμα**.

* Ελάχιστοι άνθρωποι μπορούν να μαντέψουν πόσο χρειάστηκε να είναι κανείς θλιμμένος για να αναστηθεί η Καρχηδόνα.

** "...ακόμη και με πυρακτωμένη λαβίδα, αν χρειαστεί". Έτσι ολοκλήρωνε το συλλογισμό ο Benjamin στις σημειώσεις του.

VIII

Η παράδοση των καταπιεσμένων μας διδάσκει ότι η "κατάσταση έκτακτης ανάγκης" που ζούμε τώρα δεν είναι η εξαίρεση αλλά ο κανόνας. Πρέπει να κατορθώσουμε να συλλάβουμε την ιστορία έχοντας αυτή την επίγνωση. Τότε θα διαπιστώσουμε καθαρά ότι αποστολή μας είναι να δημιουργήσουμε μια πραγματική κατάσταση έκτακτης ανάγκης και έτσι θα βελτιωθεί η θέση μας στον αγώνα κατά του φασισμού. Ένας λόγος που ο φασισμός έχει μια ευκαιρία είναι γιατί, στο όνομα της προόδου, αντιμετωπίζεται από τους αντιπάλους του σαν ιστορικό μέτρο. Η έκπληξη για το πως τα πράγματα που ζούμε είναι "ακόμα" και στον εικοστό αιώνα δυνατά, δεν είναι φιλοσοφική. Δεν είναι η απαρχή μιας γνώσης - εκτός κι αν πρόκειται για τη γνώση πως η αντίληψη της ιστορίας από την οποία κατάγεται δεν ευσταθεί.

IX

Για πέταγμα η φτερούγα μου ανοιχτή

Θα ήθελα να γυρίσω πίσω

Γιατί αν έμενα για ατέλειωτο χρόνο

Θα είχα πολύ λίγη τύχη.

Gerhard Scholem, Χαιρετισμός του Αγγέλου

Υπάρχει ένας πίνακας του Klee με το όνομα Angelus Novus. Απεικονίζεται εκεί ένας άγγελος που φαίνεται έτοιμος να απομακρυνθεί από κάτι όπου μένει προσηλωμένο το βλέμμα του. Τα μάτια του είναι διάπλατα ανοιχτά, το στόμα του ανοιχτό και οι φτερούγες του τεντωμένες. Έτσι ακριβώς πρέπει να είναι και ο άγγελος της ιστορίας. Το πρόσωπό του είναι στραμμένο προς το παρελθόν. Όπου εμείς βλέπουμε μια αλυσίδα γεγονότων, αυτός βλέπει μία μοναδική καταστροφή, που συσσωρεύει αδιάκοπα ερείπια επί ερειπίων και τα εκσφενδονίζει μπροστά στα πόδια του. Θα ήθελε να σταματήσει για μια στιγμή, να ξυπνήσει τους νεκρούς και να στήσει ξανά τα χαλάσματα. Μια θύελλα σηκώνεται όμως από τη μεριά του Παράδεισου αδράχνοντας τις φτερούγες του και είναι τόσο δυνατή που δεν μπορεί πια ο άγγελος να τις κλείσει. Η θύελλα τον ωθεί ακαταμάχητα προς το μέλλον, στο οποίο η πλάτη του είναι στραμμένη, ενώ ο σωρός από τα ερείπια φθάνει μπροστά του ως τον ουρανό. Αυτό που εμείς αποκαλούμε πρόοδο, είναι αυτή η θύελλα.

Τα θέματα που υποδείκνυαν οι μοναστηριακοί κανόνες στους καλόγερους για περισυλλογή είχαν ως στόχο να κάνουν απωθητικό τον κόσμο και την πορεία του. Ο τρόπος σκέψης που αναπτύσσουμε εδώ πρόκυψε από μια παρόμοια θεώρηση. Τη στιγμή που οι πολιτικοί, στους οποίους οι εχθροί του φασισμού στήριζαν τις ελπίδες τους, έχουν καταπέσει και έχουν επικυρώσει την ήττα τους με την προδοσία των ίδιων των ιδανικών τους, ο τρόπος αυτός αποσκοπεί στην απελευθέρωση του πολιτικού ανθρώπου από τα δίχτυα στα οποία αυτοί τον παγίδευσαν. Ο συλλογισμός μας έχει σαν αφετηρία την αντίληψη ότι η άκαμπτη πίστη αυτών των πολιτικών στην πρόοδο, η εμπιστοσύνη στη "μαζική βάση" τους και τέλος η δουλική ένταξή τους σ' έναν ανεξέλεγκτο μηχανισμό, αποτέλεσαν τρεις όψεις του ίδιου πράγματος. Προσπαθεί να δώσει μια ιδέα για το πόσο ακριβά θα πρέπει πληρώσει η προσαρμοσμένη σκέψη μας για μια σύλληψη της ιστορίας που αποφεύγει κάθε εμπλοκή με τον τρόπο σκέψης στον οποίο αυτοί οι πολιτικοί εξακολουθούν να υποτάσσονται.

Ο κομφορμισμός, με τον οποίο απ' την αρχή ήταν εξοικειωμένη η σοσιαλδημοκρατία, έγκειται όχι μόνο στην πολιτική τακτική της, αλλά και στις οικονομικές της αντιλήψεις. Αποτελεί μία από τις καθοριστικές αιτίες της μετέπειτα κατάρρευσης. Τίποτε δεν έχει διαφθείρει τη γερμανική εργατική τάξη σε τόσο μεγάλο βαθμό, όσο η άποψη πως αυτή πλέει με το ρεύμα. Αντιμετώπισε τις τεχνικές εξελίξεις ως την κοίτη του ρεύματος, μες στο οποίο θεωρήθηκε ότι κολυμπούσε. Από κει ήταν μόλις ένα βήμα η αυταπάτη, πως η εργασία στο εργοστάσιο, που υποτίθεται πως έτεινε να εξελίσσεται τεχνολογικά, αντιπροσωπεύει ένα πολιτικό κατόρθωμα. Η παλιά προτεσταντική ηθική της εργασίας αναβίωσε με κοσμική μορφή ανάμεσα στους γερμανούς εργάτες. Στο Πρόγραμμα της Gotha διακρίνονται ήδη τα ίχνη αυτής της σύγχυσης. Η εργασία ορίζεται εκεί σαν "η πηγή κάθε πλούτου και κάθε πολιτισμού". Υποπτευόμενος το χειρότερο, ο Μαρχ ανταπάντησε στο σημείο αυτό ότι ο άνθρωπος που δεν έχει καμιά ιδιοκτησία εκτός από την εργατική δύναμή του, αναγκάζεται να γίνει "ο δούλος άλλων ανθρώπων που έχουν κάνει τους εαυτούς τους ιδιοκτήτες..." Παρ' όλα αυτά, η σύγχυση μόνο εντάθηκε και πολύ σύντομα ο Josef Dietzgen διακήρυξε: "Ο σωτήρας των μοντέρνων καιρών ονομάζεται εργασία... Στη βελτίωση... της εργασίας... συνίσταται ο πλούτος, που μπορεί σήμερα να αποφέρει όσα κανένας λυτρωτής δεν κατόρθωσε μέχρι τώρα". Αυτή η χυδαία μαρξιστική αντίληψη για το τί είναι η εργασία, δεν μπαίνει καν στον κόπο να απαντήσει στο ερώτημα, πώς μπορούν οι εργάτες να επωφεληθούν του προϊόντος τους, εφ' όσον δεν είναι πλέον στη διάθεσή τους. Αναγνωρίζει μόνον την πρόοδο της επικυριαρχίας πάνω στη φύση και όχι την οπισθοδρόμηση της κοινωνίας. Κουβαλάει ήδη τα τεχνοκρατικά σημάδια που θα βρεθούν αργότερα στο φασισμό. Σ' αυτά συμπεριλαμβάνεται μία αντίληψη της φύσης που διαφοροποιείται δυσοίωνα από εκείνη των σοσιαλιστικών ουτοπιών, που προηγήθηκαν της επανάστασης του 1848. Η εργασία, όπως γίνεται πλέον αντιληπτή, ισοδυναμεί με την εκμετάλλευση της φύσης, η οποία αντιπαρατίθεται με αφελή ικανοποίηση στην εκμετάλλευση του προλεταριάτου. Συγκρινόμενες μ' αυτή τη θετικιστική σύλληψη, οι φανταστικές επινοήσεις

-που έδωσαν τόσο άφθονο υλικό για το χλευασμό του Fourier- επιδεικνύουν μια εκπληκτικά υγιή ευαισθησία. Σύμφωνα με τον Fourier, σαν αποτέλεσμα μιας αριστοτεχνικής συλλογικής εργασίας, τέσσερα φεγγάρια θα φώτιζαν τη γήινη νύχτα, οι πάγοι θα αποσύρονταν από τους πόλους, το νερό της θάλασσας δεν θα είχε πια αλμυρή γεύση και τα άγρια θηρία θα έμπαιναν στην υπηρεσία του ανθρώπου. Όλα αυτά απεικονίζουν μια εργασία, η οποία πολύ πέρα από την εκμετάλλευση της φύσης, είναι ικανή να την γονιμοποιήσει ώστε να φέρει στο φως το κάθε λογής δημιούργημα που κείται αδρανές στην αγκαλιά της σαν δυνατότητα. Στην διεφθαρμένη αντίληψη της εργασίας αντιστοιχεί, σαν λογικό της συμπλήρωμα, μια φύση τέτοια, που σύμφωνα με την έκφραση του Dietzgen, "υπάρχει εκεί δωρεάν".

XII

Χρειαζόμαστε μια ιστορία, με διαφορετικό όμως

τρόπο απ' ότι την χρειάζεται ο κακομαθημένος

κηφήνας στον κήπο της γνώσης.

Nietzsche, Για τη χρήση και κατάχρηση της ιστορίας στη ζωή

Υποκείμενο της ιστορικής γνώσης είναι η ίδια η μαχόμενη, καταπιεσμένη τάξη. Στον Marx εμφανίζεται σαν η τελευταία υποδουλωμένη, σαν η εκδικήτρια τάξη, που ολοκληρώνει το έργο της απελευθέρωσης στο όνομα γενεών ηττημένων. Αυτή η συνείδηση, που είχε μια σύντομη αναβίωση στον "Σπάρτακο", ήταν ανέκαθεν απορριπτέα από τους σοσιαλδημοκράτες. Κατόρθωσαν αυτοί μέσα σε τρεις δεκαετίες να εξαλείψουν σχεδόν το όνομα ενός Blanqui, που είχε συγκλονίσει με το μεταλλικό ήχο του τον περασμένο αιώνα. Κολάκευαν τον εαυτό τους αποδίδοντας στην εργατική τάξη του ρόλου ενός λυτρωτή των μελλουσών γενεών, ακρωτηριάζοντας έτσι τα νεύρα της πιο πολύτιμης δύναμής της. Με μια τέτοια διδασκαλία η τάξη ξέχασε τόσο το μίσος όσο και το πνεύμα θυσίας. Γιατί τρέφονται και τα δύο από την εικόνα των υποδουλωμένων προγόνων και όχι από το ιδανικό των απελευθερωμένων εγγονών.

XIII

...γιατί η υπόθεσή μας γίνεται ολοένα πιο καθαρή

και οι άνθρωποι πιο έξυπνοι.

Josef Dietzgen, Σοσιαλδημοκρατική φιλοσοφία

Η σοσιαλδημοκρατική θεωρία, και πολύ περισσότερο η πρακτική της, καθορίζονταν από μια αντίληψη της προόδου, που δεν βασιζόταν στην πραγματικότητα, αλλά πρόβαλε δογματικούς ισχυρισμούς. Η πρόοδος, όπως ήταν ζωγραφισμένη στα μυαλά των σοσιαλδημοκρατών, ήταν, πρώτο, μια εξέλιξη της ίδιας της ανθρωπότητας (όχι μόνο των ικανοτήτων και των γνώσεών της). Δεύτερο, ήταν κάτι το ατέρμονο (αντίστοιχο με την αδιάκοπη τελείωση της ανθρωπότητας). Τρίτο, θεωρούνταν σαν κάτι ουσιαστικά αναπότρεπτο (σαν ένα αυτοκινούμενο που διατρέχει μια ευθεία ή σπειροειδή τροχιά). Κάθε ένα από αυτά τα κατηγορήματα είναι επίμαχο, κάθε ένα επιδεχόμενο κριτικής. Πρέπει όμως η κριτική, όταν τα ψέματα τελειώσουν, να διεισδύσει πίσω από αυτά τα κατηγορήματα και να επικεντρωθεί σε κάτι που τους είναι κοινό. Η αντίληψη της προόδου της ανθρωπότητας στην ιστορία δεν μπορεί να διαχωριστεί από την αντίληψη της εξέλιξης της μέσω ενός ομογενούς και κενού χρόνου. Μια κριτική της αντίληψης αυτής της εξέλιξης πρέπει να αποτελέσει το θεμέλιο για κάθε κριτική της αντίληψης της προόδου της ίδιας.

XIV

Αφετηρία είναι ο σκοπός.

Karl Kraus, Worte in Versen 1

Η ιστορία είναι το αντικείμενο μιας κατασκευής, τον τόπο της οποίας δεν διαμορφώνει ο ομογενής και κενός χρόνος, αλλά ο χρόνος που είναι πλήρης από τον "χρόνο του τώρα"*. Η αρχαία Ρώμη αποτελούσε έτσι για τον Robespierre ένα παρελθόν φορτισμένο από το χρόνο του τώρα [jeitzzeit], το οποίο αυτός ανατίναζε από το συνεχές της ιστορίας. Η γαλλική επανάσταση θεωρούσε τον εαυτό της μετενσάρκωση της Ρώμης. Αντέγραφε κατά γράμμα την αρχαία Ρώμη, όπως η μόδα τα ρούχα του παρελθόντος. Η μόδα οσφραίνεται το επίκαιρο, όπου κι αν κινείται αυτό στη λόχμη του κάποτε. Είναι το άλμα της τίγρης στο παρελθόν. Μόνο που το άλμα γίνεται σε μια αρένα όπου δεσπάζει η κυρίαρχη τάξη. Το ίδιο άλμα κάτω από τον ελεύθερο ουρανό της ιστορίας είναι το διαλεκτικό, που είναι ο τρόπος που ο Marx εννοούσε την επανάσταση.

* "Jetztzeit" στο πρωτότυπο, σε εισαγωγικά. Jetzt: τώρα - Zeit: χρόνος.

XV

Η συνείδηση ότι πρόκειται να ανατινάξουν το συνεχές της ιστορίας είναι χαρακτηριστικό των επαναστατικών τάξεων τη στιγμή της δράσης τους. Η Μεγάλη Επανάσταση καθιέρωσε ένα καινούριο ημερολόγιο. Η μέρα, με την οποία τίθεται σε ισχύ ένα ημερολόγιο λειτουργεί σαν ιστορικό πυκνωτής του φιλμ του χρόνου. Και ουσιαστικά είναι η ίδια μέρα που

επανέρχεται ολοένα με τη μορφή των εορτών, που είναι ημέρες ανάμνησης. Γι' αυτό τα ημερολόγια δεν μετρούν το χρόνο όπως τα ρολόγια. Αποτελούν μνημεία μιας ιστορικής συνείδησης, ίχνη της οποίας δεν διακρίνονται πια ούτε αμυδρά στην Ευρώπη εδώ κι εκατό χρόνια. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της επανάστασης του Ιούλη παρεμβλήθηκε ένα επεισόδιο που έδειξε πως αυτή η συνείδηση είναι ακόμη ζωντανή. Με τον ερχομό της πρώτης βραδιάς των συγκρούσεων συνέβη να πυροβοληθούν, ανεξάρτητα το ένα από το άλλο και ταυτόχρονα, τα ρολόγια των πύργων σε πολλά σημεία του Παρισιού. Ένας αυτόπτης μάρτυρας, που οφείλει ενδεχόμενα τη διορατικότητά του στην ομοιοκαταληξία, έγραψε:

Qui le croirait! on dit, qu' irrites contre l' heure

De nouveaux Josues au pied de chaque tour,

Tiraient sur les cadrans pour arreter le jour.

[Ποιος θα το πίστευε! Λένε, πως εξοργισμένοι με το χρόνο

Νέοι Ιωσείες, στη βάση κάθε πύργου

Πυροβολούσαν τις πλάκες των ρολογιών για να σταματήσουν τη μέρα.]

XVI

Ο ιστορικός υλιστής δεν μπορεί να παραιτηθεί από την αντίληψη ενός παρόντος -που δεν αποτελεί σημείο μετάβασης- στο οποίο ο χρόνος πιστοποιείται και στέκει ακίνητος. Γιατί αυτή η αντίληψη οριοθετεί εκείνο ακριβώς το παρόν, στο οποίο αυτός, για το άτομό του, γράφει ιστορία. Ο ιστορικισμός δίνει την "αιώνια" εικόνα του παρελθόντος· ο ιστορικός υλισμός παρέχει μια μοναδική εμπειρία με το παρελθόν. Ο ιστορικός υλιστής αφήνει τους άλλους να εξαντληθούν με την πόρνη που ονομάζεται "Μια φορά κι ένα καιρό" στο μπουρδέλο του ιστορικισμού. Παραμένει κύριος των δυνάμεών του: ώριμος αρκετά για να ανατινάξει το συνεχές της ιστορίας.

XVII

Ο ιστορικισμός δικαιολογημένα ολοκληρώνεται με την παγκόσμια ιστορία. Η υλιστική ιστοριογραφία διαχωρίζεται απ' αυτήν ως προς τη μέθοδο με τη μεγαλύτερη ίσως σαφήνεια από ότι με οποιαδήποτε άλλη. Η παγκόσμια ιστορία δεν διαθέτει θεωρητικό εξοπλισμό. Η μέθοδός της είναι προσθετική: προσφέρει ένα πλήθος στοιχείων για να γεμίσει τον ομογενή και κενό χρόνο. Η υλιστική ιστοριογραφία, απ' τη μεριά της, βασίζεται σε μία εποικοδομητική αρχή. Στη σκέψη δεν συγκαταλέγεται μόνο η κίνηση των ιδεών, αλλά και η ακινητοποίηση* τους. Εκεί όπου η σκέψη ξαφνικά σταματά σε έναν αστερισμό πλημμυρισμένο από εντάσεις, του προκαλεί ένα σοκ, μέσω του οποίου αυτός ο αστερισμός αποκρυσταλλώνεται ως μονάδα. Ο ιστορικός υλιστής προσεγγίζει ένα ιστορικό αντικείμενο

αποκλειστικά και μόνο όταν το αντιμετωπίζει ως μονάδα. Σ' αυτή τη δομή αναγνωρίζει το σημάδι μιας μεσιανικής ακινητοποίησης [stillstellung] των γεγονότων** ή, διαφορετικά διατυπωμένο, μιας επαναστατικής δυνατότητας στον αγώνα για το υποδουλωμένο παρελθόν. Το αντιλαμβάνεται αυτό, για να εκτινάξει μια συγκεκριμένη εποχή από την ομογενή πορεία της ιστορίας· ανατινάζοντας έτσι μια συγκεκριμένη ζωή από την εποχή ή ένα συγκεκριμένο έργο από το έργο ζωής. Το καθαρό όφελος αυτής της μεθόδου συνίσταται στο εξής: το έργο ζωής διαφυλάσσεται μέσα στο έργο και ταυτόχρονα αναίρειται***, η εποχή μέσα στο έργο ζωής και ολόκληρη η ιστορική πορεία μέσα στην εποχή. Ο πλούσιος καρπός αυτού που είναι ιστορικά αντιλαμβανόμενο περιέχει το χρόνο σαν πολύτιμο, αλλά άνοστο, πυρήνα.

* Stillstellung στο πρωτότυπο. Κυριολεκτικά: ήρεμη θέση. Σε ορισμένες αγγλικές μεταφράσεις ο όρος αναφέρεται και ως "zero-hour". Στη σκέψη του Benjamin ο όρος έχει μια ιδιαίτερη διάσταση που αναφέρεται στην ενεργητική διακοπή μιας διαδικασίας.

** Από σημειώσεις του Benjamin: "Για την μεσιανική ακινητοποίηση του γεγονότος θα μπορούσε να προταθεί ο ορισμός του 'κλασικού στυλ' του Focillon: Πρόσκαιρη στιγμή της πλήρους κατοχής των μορφών, εμφανίζεται... σαν φευγαλέα ευτυχία, σαν την ακμή [το σημείο όπου στηρίζεται η φάλαγγα του ζυγού] των ελλήνων· 'η φάλαγγα του ζυγού δεν ταλαντεύεται πια παρά αμυδρά. Αυτό που προσδοκώ δεν είναι να τη δω σε λίγο να ξαναέρνει, ούτε πολύ λιγότερο να σταθεροποιηθεί απόλυτα, άλλα μέσα στο θαύμα αυτής της διστακτικής ακινησίας, το ελαφρύ σκίρτημα, το ανεπαίσθητο, που μου υποδηλώνει την ύπαρξή της'. Henri Focillon, Ζωή των Μορφών, Παρίσι, 1934."

*** Ο Benjamin χρησιμοποιεί εδώ τον χεγκελιανό όρο "aufheben", που σημαίνει "διατηρώ, αναπτύσσω, αναβαθμίζω" αλλά ταυτόχρονα και "τερματίζω, ακυρώνω, παύω".

XVIII

"Σε σχέση με την ιστορία της οργανικής ζωής πάνω στη γη" γράφει ένας σύγχρονος βιολόγος, "οι πενιχρές πενήντα χιλιετίες του homo sapiens αναλογούν σε δύο δευτερόλεπτα στο τέλος μιας μέρας εικοσιτεσσέρων ωρών. Η συνολική ιστορία της πολιτισμένης ανθρωπότητας θα συμπλήρωνε σ' αυτή την κλίμακα το ένα πέμπτο του τελευταίου δευτερολέπτου της τελευταίας ώρας". Ο χρόνος του τώρα [jetztzeit], το οποίο ως μοντέλο του μεσιανικού χρόνου περιλαμβάνει την ιστορία ολόκληρης της ανθρωπότητας σε μια τερατώδη συντομογραφία, συμπίπτει με απόλυτη ακρίβεια με εκείνο το μέγεθος που έχει η ιστορία της ανθρωπότητας μέσα στο σύμπαν.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ο ιστορικισμός ικανοποιείται εδραιώνοντας μια αιτιώδη συνάφεια μεταξύ διαφόρων στιγμών μέσα στην ιστορία. Αλλά κανένα γεγονός δεν γίνεται κιάλας ιστορικό, επειδή αποτελεί ένα αίτιο. Γίνεται εκ των υστέρων με τη μεσολάβηση συμβάντων που απέχουν ίσως και χιλιετίες από αυτό. Ο ιστορικός που έχει αυτό σαν αφηγησιακό σημείο, δεν επιτρέπει στις συνέπειες των ενδεχόμενων να γλιστρήσουν μέσα από τα δάχτυλά του σαν τους κόμπους ενός κομποσκοινιού. Αντίθετα, αρπάζει τον αστερισμό όπου η δική του εποχή έρχεται σε επαφή με μια συγκεκριμένη προγενέστερη. Εδραιώνει έτσι μία αντίληψη του παρόντος όπως αυτή του "χρόνου του τώρα" [jetztzeit], που είναι διάσπαρτος με θραύσματα του μεσιανικού χρόνου.

B

Οι μάντιες, που προμηνούσαν τι κρύβει στους κόλπους του το μέλλον, σίγουρα δεν είχαν την εμπειρία ούτε ενός χρόνου ομογενή, ούτε κενού. Όποιος έχει αυτό στο μυαλό του, αποκτά ίσως μια ιδέα για το πως γινόταν αντιληπτός ο παρελθών χρόνος ως ανάμνηση: δηλαδή, ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Είναι γνωστό ότι στους Εβραίους ήταν απαγορευμένη η διερεύνηση του μέλλοντος. Αντίθετα, η πεντάτευχος κι οι προσευχές τους καθοδηγούσαν στο δρόμο προς την ανάμνηση. Αυτό απογύμνωσε το μέλλον απ' τη μαγεία του, στην οποία υποκύπτουν εκείνοι που συμβουλευόταν τους μάντιες. Ωστόσο, γι' αυτό το λόγο, το μέλλον δεν έγινε στους Εβραίους ένας ομογενής και κενός χρόνος. Γιατί το κάθε δευτερόλεπτό του ήταν η μικρή πύλη μέσα από την οποία θα μπορούσε να εισέλθει ο Μεσίας.

~ * ~

Ο Benjamin ολοκλήρωσε τις Θέσεις την άνοιξη του 1940 στη γαλλία, όπου ήταν εξόριστος. Στις 7 Μαΐου 1940 σε επιστολή του προς την Gretel Adorno γράφει:

Ο πόλεμος και ο αστερισμός που έφερε μαζί του, με οδήγησαν να βάλω κάτω συγκεκριμένες σκέψεις για τις οποίες μπορώ να πω ότι τις κρατούσα κρυμμένες για είκοσι χρόνια σχεδόν· ναι, κρυμμένες ακόμη κι απ' τον εαυτό μου... Από πολλές απόψεις, το κείμενο έχει... συμπτυχθεί. Δεν ξέρω αν η προσεκτική ανάγνωση θα σου προκαλέσει έκπληξη ή, πράγμα που δεν το εύχομαι, σύγχυση. Σε κάθε περίπτωση θα σου πρότεινα ιδιαίτερα τον 17ο συλλογισμό. Είναι αυτός που επιτρέπει σε κάποιον να αναγνωρίσει την κρυφή αλλά αποκαλυπτική σχέση ανάμεσα σε αυτές τις παρατηρήσεις και τις προηγούμενες εργασίες μου· εκφράζει με ακρίβεια την μέθοδο τους. Επίσης αυτοί οι συλλογισμοί, παρά το γεγονός ότι έχουν τη μορφή ενός πειραματισμού, δεν εξυπηρετούν μεθοδολογικά μόνο την προετοιμασία για κάποιο κεφάλαιο του "Baudelaire" [εκείνη την εποχή ο Benjamin εργαζόταν -ανάμεσα σε άλλα- πάνω στον Baudelaire]. Με οδηγούν στο να υποθέσω ότι το πρόβλημα της μνήμης (και της λήθης), που εμφανίζεται σ' αυτούς σε ένα

άλλο επίπεδο, θα με απασχολήσει για πάρα πολύ καιρό. Δεν χρειάζεται να σου πω πως τίποτα δεν είναι πιο μακρινό στο μυαλό μου από την έκδοση αυτών των σημειώσεων (κι ούτε κατά διάνοια με τη μορφή που τους έλαβες εσύ). Κάτι τέτοιο θα άνοιγε διάπλατα τις πόρτες για μια ενθουσιώδη παρεξήγηση.

Οι Θέσεις είναι το τελευταίο ολοκληρωμένο κείμενο του Benjamin.

Το φθινόπωρο του 1940 ο Benjamin, φυγάδας από το καθεστώς του Βισύ και τους ναζί, επιχειρεί, διασχίζοντας τα Πυρηνάια, να διαφύγει στην Ισπανία κι από κει, μέσω Λισσαβόνας, στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στο Port Βου, όμως, τον εντοπίζουν ισπανοί συνοριοφύλακες, του απαγορεύουν την παραμονή και ετοιμάζουν την απέλασή του πίσω στη Γαλλία του Πεταίν. Το ίδιο βράδυ, στις 26/IX/1940, ο Benjamin αυτοκτονεί.

Οι Θέσεις εκδόθηκαν τελικά το 1942.

~ * ~

Εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη τον Αύγουστο του 2004.

πηγή <https://www.sarajevomag.gr/vivliothiki/benjamin.html>